

Snabbast eller bäst?

Vuxna lär sig **andraspråk** snabbast medan barn blir bäst. Detta gäller speciellt språkljud men också grammatik och meningsbyggnad.

TEXT: ANNIKA ANDERSSON

Copyright Gothia Fortbildning

Vem lär sig ett andraspråk snabbast – vuxna, skolbarn eller förskolebarn? De allra flesta av oss skulle svara att det är de yngsta barnen. Du har säkert hört talas om familjen som kommit hem från en semesterresa utomlands och där föräldrarna stolt berättar att deras lilla barn lärde sig språket medan de själva inte lärde sig ett endaste ord. Men överensstämmer denna bild med vad vi vet från forskningen om andraspråksinläring?

I forskningsstudier har man jämfört andraspråksfärdigheter hos vuxna som varit lika länge i landet men som började lära sig andraspråket vid olika ålder. Dessa studier visar att det typiskt är de som var yngst när de började lära sig andraspråket som blir mest modersmålslika. Detta beror delvis på hjärnans större formbarhet (plasticitet) i de yngre åren och delvis på att vi i olika åldrar utsätts för olika typer av exponering (Birdsong, 2006, Newport et al., 2001).

Å andra sidan, till skillnad mot vad de flesta av oss tror oss veta om andraspråksinläring, är det de vuxna som redan har ett språk som lär sig ett andraspråk snabbast medan de yngsta barnen är de som lär sig långsammast. Fast, som med alla enkla beskrivningar, är detta en sanning med modifikation.

När vi lär oss ord lär vi oss mycket information om det specifika ordet. Vi lär oss hur det uttalas (fonologi), dess betydelse (semantik), hur det kan böjas och vilka ändelser det kan ta (grammatik) och hur det kan placeras i meningar (till exempel *grön* kan följa en form av verbet *är* och kan följas av ett substantiv, som *skog*). Denna information är knuten till det specifika ordet i våra mentala lexikon (Bedore et al., 2006). För att lättare kunna förklara skillnader i andraspråksinläring i olika åldersgrupper kan man göra en uppdelning av språket i tre olika aspekter knutna till den information som vi lär oss med ordet:

- 1) språkljud (fonologi),
- 2) vokabulär (semantik),
- 3) grammatik och meningsbyggnad.

I forskningsstudier där vuxna och barn utsätts för samma typ och lika lång exponering av andraspråket har det visats att när det gäller fonologi blir de yngsta barnen bättre än vuxna på att uppfatta och uttala språkljuden redan efter någon månad (Díaz et al., 2012, Snow och Hoefnagel-Hohle, 1977). Andraspråkets grammatik blir de yngre barnen bättre på än de vuxna efter något år, medan en vuxens andraspråksvokabulär kan vara större än barnens i många år. Låt oss börja med att titta lite närmare på inläringen av fonologi.

Under det första året kan det lilla barnets hjärna uppfatta och särskilja alla fonem som finns på världens olika språk. Fonem är de ljud inom ett specifikt språk som ändrar ett ord till ett nytt ord med en annan innebörd. I svenskan skiljer vi till exempel på om ett ljud är ljudande som *b* eller tonlöst som *p*. Däremot skiljer vi inte på om *p* är aspirerat (som i början på ord, *potta*) eller inte (som när det följer ett *s*, *spotta*). (Om du

håller handen framför munnen när du säger *potta* och *spotta* kan du känna aspirationen som en luftpuff.) Den luftpuffen ändrar inte ordet till ett nytt ord i svenskan medan det gör så i indiska språk. På samma sätt skiljer det japanska språket inte på ljuden *r* och *l* medan de är olika fonem på svenska. (Det svenska ordet *ram* blir ett nytt ord om vi byter ut *r* mot *l*, *lam*.)

En sexmånaders bebis i Sverige kan uppfatta skillnaden mellan ett *p* med och utan aspirationen, precis som en sexmånaders bebis i Japan kan uppfatta skillnaden mellan *r* och *l*. Däremot kan barnen vid tolv månaders ålder bara uppfatta skillnader mellan sina egna språks fonem (Kuhl et al., 2005). Det betyder att redan efter 12 månaders ålder är vi sämre inlärare av språkljud. Att vuxna klarar sig bra i andraspråksinläringen av fonem initialt i jämförelse med barn handlar mest om att vi är duktigare än barn på att koncentrera oss på uppgiften även om uppgiften i sig är svårare med åldern.

Vuxna har dessutom en metalingvistisk medvetenhet – en förståelse om hur språk fungerar. Vi vet till exempel att man kan prata om framtid och dåtid på ett språk. Att man kan ha substantiv i bestämd och obestämd form och att bestämda former kan se olika ut beroende på substantivet (*ett bord* men

FOTO: GETTY IMAGES

Begrepp

Fonem: Språkljud, till exempel *t* och *d*.

Explicit inläring: Medveten inläring, kunskap som kan uttryckas i ord.

Implicit inläring: Omedveten inläring, kunskap som inte kan uttryckas i ord.

Hjärnplasticitet: Hjärnans formbarhet.

Metalingvistisk medvetenhet: Explicit förståelse kring språk som ett fenomen.

”Det tar ungefär två år för lågstadiebarn och cirka fyra år för förskolebarn att lära sig grundläggande grammatik i ett andraspråk.”

en stol). Med vår metalingvistiska kunskap, som vi tillägnat oss genom undervisning i vårt förstaspråk och genom att förvärva andra språk, är det därför lättare initialt för oss jämfört med barn att lära oss grammatik och meningsbyggnad. Att det går snabbare att lära sig med åldern är sant också om vi fokuserar bara på barn. Det tar ungefär två år för lågstadiebarn och cirka fyra år för förskolebarn att lära sig grundläggande grammatik i ett andraspråk (MacSwan och Pray, 2005).

I studier av tillägnandet av andraspråksvokabulär delade man upp barn i en grupp som fick lära sig nya begrepp på sitt förstaspråk och sedan på sitt andraspråk och en grupp som bara fick lära sig begreppen på sitt andraspråk. I en av studierna tog det den första gruppen 104 gånger att lära sig nio ord på förstaspråket följt av 244 gånger på andraspråket. Det vill säga totalt 348 gånger för inläring på två språk, medan det tog den andra gruppen 511 gånger att lära sig begreppen på endast andraspråket (Perozzi och Sánchez, 1992). Det gick alltså snabbare att lära sig begreppen på två språk än på bara ett. Eftersom vokabulären i våra olika språk är knutna till samma semantiska nätverk (Hernandez och Li, 2007) går det snabbare för vuxna som redan har begrepp på sitt förstaspråk att lära sig nya ord för dessa begrepp.

Du har nu fått veta att:

- 1) vi vuxna lär oss fonologi snabbast men att barnen snart blir bättre än oss
 - 2) våra metalingvistiska kunskaper stöttar inläringen av grammatik och meningsbyggnad
 - 3) vår stora förstaspråksvokabulär underlättar inläringen av nya ord på vårt andraspråk.
- Förutom detta tillkommer skillnaderna i barns och vuxnas inlärningsprocess som förklaring på varför man lär sig ett andraspråk snabbare med åldern.

Det finns två sorters inläring, medveten (explicit) och omedveten (implicit). Den explicita kunskapen kan vi uttrycka, som till exempel betydelsen av ett ord. Den implicita kunskapen är automatisk och skulle kunna beskrivas mer som en känsla. Om jag hittar på ett substantiv – *klupp* – och frågar om det heter *en klupp* eller *ett klupp*, är jag ganska säker på att du väljer *en*. Jag är också ganska säker på att du inte riktigt vet varför – *det bara låter bättre*. Vi lär oss både explicit och implicit samtidigt, men explicit inläring är snabbast.

Tänk dig att du ska lära dig att spela golf. Det skulle gå att

träna och känna sig fram (implicit inläring) tills du lyckas, men det skulle gå snabbare om någon berättar för dig (explicit inläring) hur du ska göra så att du kan kontrollera dina rörelser samtidigt som du bygger upp känslan. Vi blir bättre på explicit inläring med åldern medan det finns indikationer på att den implicita inläringen är mer känslig för hjärnans plasticitet, så att vi blir sämre på den sortens inläring ju äldre vi blir (Paradis, 2009, Ullman, 2004).

Detta förklarar inte bara varför vuxna är snabbare inlärare än barn utan också skillnaderna i de olika aspekterna av språket. Ord lärs i alla åldrar in explicit medan grammatik och meningsbyggnad till stor del och specifikt fonologin lärs in implicit. Därför ser vi att barnen som är bättre på implicit inläring snabbt blir bättre än vuxna på de aspekter som förlitar sig på den typen av inläring.

Språkinläring, så som annan inläring, är komplex och relaterar till många olika variabler av vilka några har diskuterats här. Viktigt dock är att komma ihåg att alla kan lära sig ett nytt språk även om det sker på olika vis och med olika resultat. 🍌

Referenser

- *Birdsong, D. (2006). *Age and second language acquisition and processing: A selective overview*. *Language Learning*, 56, 9–49.
- Díaz, B., Mitterer, H., Broersma, M. & Sebastián-Gallés, N. (2012). *Individual differences in late bilinguals' L2 phonological processes: From acoustic-phonetic analysis to lexical access*. *Learning and Individual Differences*, 22, 680–689.
- Hernandez, A. E. & Li, P. (2007). *Age of acquisition: Its neural and computational mechanisms*. *Psychological Bulletin*, 133, 638–650.
- Kuhl, P. K., Conboy, B. T., Padden, D., Nelson, T. & Pruitt, J. (2005). *Early speech perception and later language development: Implications for the "critical period."*. *Language Learning and Development*, 1, 237–264.
- Macswan, J. & Pray, L. (2005). *Learning English bilingually: Age of onset of exposure and rate of acquisition among English language learners in a bilingual education program*. *Bilingual Research Journal*, 29, 653–678.
- Newport, E. L., Bavelier, D. & Neville, H. J. (2001). *Critical thinking about critical periods: Perspectives on a critical period for language acquisition*.
- *Paradis, M. (2009). *Declarative and Procedural Determinants of Second Languages*. Amsterdam/Philadelphia, Johan Benjamins Publishing Company.
- Perozzi, J. A. & Sánchez, M. C. (1992). *The effect of instruction in L1 on receptive acquisition of L2 for bilingual children with language delay*. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 23, 348–352.
- Snow, C. E. & Hoefnagel-Hohle, M. (1977). *Age differences in the pronunciation of foreign sounds*. *Language and Speech*, 20, 357–365.

* Läs gärna dessa om du vill lära mer om andraspråksinläring.

På Forskoletidningen.se kan du läsa hela referenslistan.

ANNIKA ANDERSSON. Universitetslektor i svenska som andraspråk vid Linnéuniversitetet i Växjö och förskollärare. Har bland annat forskat i hur enspråkiga och flerspråkiga barns och vuxnas hjärnor bearbetar språk med hjälp av elektroencefalogram.